

Propostes per al disseny de cursos de llenguatge jurídic

Autora

Anna Martínez Deu
Servei d'Assessorament Lingüístic

En els darrers decennis l'interès pels llenguatges d'especialitat ha augmentat de manera notable, com a conseqüència de l'especialització constant de les professions i del desenvolupament tècnic i científic que la humanitat experimenta continuament.

Aquest desenvolupament repercuteix cada cop amb més força en els aspectes educatius i professionals dels individus i té una clara incidència en l'interès dels especialistes de camps determinats del coneixement per la llengua que vehiculen com a professionals de l'àmbit.

Cada especialista, pel sol fet de ser-ho, coneix una sèrie de processos i d'instruments que són, sens dubte, diferents dels processos i dels instruments que coneixen altres especialistes d'altres sectors professionals. Així doncs, cada camp de coneixement i cada professió generen un llenguatge únic i precís que permet de referir-se de manera unívoca a qualsevol instrument o procés que hi pertanyi.

No obstant això, el grau d'especialització de les professions és variable i, consegüentment, també ho és el dels llenguatges que vehiculen. El més baix és el dels llenguatges professionals, que es produeixen en l'àmbit de la producció. Aquests llenguatges presenten un nivell d'abstracció molt baix i es basen en la llengua general, tot i que hi apareixen termes específics en una proporció força alta.

Els llenguatges científics i els llenguatges tècnics, entre els quals s'inclou el llenguatge jurídic, tenen un alt grau d'especialització que, en molts casos, els dona un caràcter críptic que en dificulta la intel·ligibilitat a les persones profanes a la matèria de què tracten. Concretament, el llenguatge jurídic té una llarga tradició en aquest sentit. Durant molt de temps, s'ha caracteritzat per la complexitat sintàctica i l'ampul·lositat de les construccions que, juntament amb l'ús d'una fraseologia encarcerada i antiga, l'han convertit en un llenguatge exclusiu dels professionals del dret. Per evitar això, han sorgit moviments com el Plain English Movement, que intenten donar claredat, concisió, eficàcia i, en general, modernitat a la documentació jurídica.

El grau d'especialització influeix decisivament a l'hora de plantejar-se l'ensenyament d'aquests llenguatges, ja que exigeix al professorat coneixements de dos tipus ben diversos: d'una banda, el coneixement i el domini del llenguatge de l'especialitat concreta (les estructures sintàctiques característiques, la terminologia i la fraseologia específiques, la tipologia de textos més usuals, etc.) i, de l'altra, el coneixement, i si és possible el domini, de l'especialitat.

Les característiques comunes dels llenguatges d'especialitat són l'alt nivell d'abstracció, l'abundosa terminologia específica, la univocitat semàntica dels textos, el control estricte de la sintaxi i, en alguns casos, l'ús de fraseologia i de fórmules lingüístiques estereotipades.

Característiques del llenguatge jurídic

Concretament, però, el llenguatge jurídic es caracteritza per una sèrie de trets que ressenyem a continuació i que hem intentat anar treballant al llarg de la programació del curs que presentarem més endavant.

La formalitat. Aquest tret, que també comparteixen altres llenguatges d'especialitat, encara que potser no d'una manera tan clara, és molt evident en les comunicacions de tipus jurídic, ja que connecta directament amb el caràcter oficial i representatiu dels òrgans judicials.

El caràcter formal del llenguatge jurídic sovint ha portat els redactors d'aquest tipus de documentació a fer ús de fórmules lingüístiques de to humiliant, que situen l'administrat en posició d'inferioritat respecte de l'òrgan judicial al qual s'adreça. Cal, d'una banda, evitar aquestes situacions i, de l'altra, potenciar els redactats afectivament neutres, impersonals i que denotin una relació respectuosa entre els interlocutors.

L'objectivitat. Teòricament, els documents jurídics són objectius. Aquest fet l'afavoreix l'existència de persones, els advocats i els procuradors, que fan d'intermediàries entre els interlocutors reals de la

comunicació, és a dir entre les parts. No obstant això, aquesta objectivitat sovint només és aparent, ja que en aquests textos s'exposen decisions, criteris i opinions personals que inevitablement són subjectives, tot i que l'exposició es faci de manera ordenada, distanciada, formal i aparentment neutra.

Per tal d'aconseguir l'objectivitat formal del text, sovint s'hi introdueixen construccions impersonals o passives que, en la majoria dels casos, en lloc de donar la sensació pretesa de distanciament de l'emissor respecte del missatge, entorpeixen la comprensió del text. Aquesta és una qüestió que es tracta amb força insistència en els materials del curs que proposem.

La funcionalitat. La comunicació jurídica ha de ser prioritàriament eficaç i per això cal que els textos siguin concrets, precisos i ordenats. Una de les maneres d'aconseguir precisió, per exemple, és usar la primera persona del singular en lloc de la tercera per referir-se a la persona que redacta el document. Per aconseguir concreció i ordre, cal que la selecció i l'ordenació de les idees que es volen transmetre siguin les adequades: hi ha d'haver només la informació necessària, però cal que aquesta sigui rellevant i completa. No hi ha d'haver informacions supèrflues.

La precisió, la concisió i la claredat. Cal anar molt en compte amb la selecció dels termes que s'utilitzen a l'hora de redactar un document jurídic, ja que és fonamental garantir la pertinença de les formes que es fan servir. Sovint l'ús de sinònims, que moltes vegades ho són només en aparença, poden alterar el significat de l'escrit. En textos d'aquesta especificitat no es pot sacrificar la precisió per l'estètica o la bona sonoritat del text, cosa que sí que fariem en el cas, per exemple, que es tractés d'un text literari.

És important, a més a més, l'ús de frases curtes, perquè són més fàcils de comprendre. Complicar l'estructura sintàctica de les oracions afecta negativament llur llegibilitat. També és aconsellable, tal com hem indicat més amunt, l'ús de la veu activa, les formes personals del verb, els verbs simples, el temps present i el mode indicatiu.

Si garantim tots aquests elements en la redacció dels textos jurídics, garantirem també l'accés de la ciutadania a aquest tipus de llenguatge. La precisió, la concisió i la claredat dels textos contribueixen de

manera decisiva a llur democratització.

Les formes lingüístiques específiques. Les formes lingüístiques més característiques del llenguatge jurídic són els termes, algunes locucions i algunes frases fetes. El grau d'especificitat d'aquestes formes és variable. Mentre que hi ha paraules i expressions que apareixen només en textos jurídics, n'hi ha d'altres que formen part de la llengua general i que, dins dels textos jurídics, adquireixen significats específics.

Programa i programació del curs

Per facilitar el disseny de cursos de llenguatges d'especialitat, l'any 1989, des del Servei d'Assessorament Lingüístic es va elaborar el *Programa de tronc comú*, amb l'objectiu que servís de base per al disseny dels programes dels cursos de llenguatges d'especialitat que poguessin sorgir en el futur. Així doncs, el programa del curs de llenguatge jurídic el té també com a base.

L'objectiu general d'aquests programes és que els alumnes arribin a tenir un domini receptiu i productiu suficient en els tipus de textos més habituals del llenguatge de l'especialitat corresponent.

Per aconseguir aquest objectiu últim, cal prèviament assolir-ne d'altres de més específics treballant els continguts que s'hi relacionen. Aquests objectius específics, considerant en general els llenguatges d'especialitat, són els següents:

1. Identificar els llenguatges d'especialitat dins el conjunt de la llengua.
2. Conèixer les característiques del llenguatge d'especialitat corresponent.
3. Conèixer la tipologia de textos més usuals del llenguatge d'especialitat concret, tant pel que fa a l'estructura com al contingut.
4. Conèixer els materials lingüístics existents sobre el llenguatge d'especialitat que ens ocupi en cada cas concret.

A partir del programa del curs de llenguatge jurídic, des del Gabinet de Didàctica s'ha fet una proposta de programació i de material didàctic, l'eix dels quals són els documents que es produeixen habitualment en la pràctica jurídica (fins ara se n'han treballat tres —la demanda, la denúncia i la querella—, però hi ha la previsió de preparar-ne d'altres). Actualment,

però, i atès que la Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu, òrgan responsable de l'establiment del llenguatge jurídic-administratiu català, està analitzant i definint aquests documents, són encara en fase de revisió i d'adaptació als nous acords.

Per elaborar el material d'aquest curs s'han tingut en compte aquests elements:

- S'han proposat activitats tan pròximes com sigui possible a la tasca professional dels alumnes. Amb aquesta finalitat, s'han triat documents reals per muntar les activitats didàctiques. Si se'ls proposa de resoldre una tasca semblant a les que resolen habitualment per qüestions de feina, se sentiran més motivats, hi veuran una utilitat molt més pràctica i la dinàmica del curs serà molt més amena.
- S'ha procurat redactar les instruccions de les activitats de manera clara i concisa per tal d'evitar possibles ambigüitats.
- També s'ha procurat una presentació entenedora, clara i atractiva.

Fins al moment, el material elaborat s'ha organitzat en els apartats següents:

Conceptes generals. En aquesta unitat es tracta la varietat de la llengua (les varietats dialectals i les varietats funcionals) i es caracteritzen els tecnolectes en general i el llenguatge jurídic en particular.

La demanda, la denúncia i la querella. Es defineixen els documents pel que fa a la funció i a l'estructura i se'n donen alguns models. També es proposen una sèrie d'activitats —en la majoria dels casos amb models de correcció— amb l'objectiu que l'alumne millori la redacció dels documents que es proposen.

Sintaxi. S'hi proposen exercicis per treballar punts conflictius de sintaxi que apareixen freqüentment com a errors en els redactats definitius dels documents jurídics. S'hi tracta: la veu passiva, l'ús dels gerundis, l'ús de «mateix», etc.

Lèxic i terminologia. S'hi treballen qüestions de lèxic i de terminologia d'ús fre-

—Llenguatge jurídic. Materials d'aprenentatge. **La denúncia**—

Redacteu una denúncia amb les dades d'aquesta notícia adaptada de La Vanguardia de l'1 de març de 1991. Caldrà que hi afegiu les dades personals.

Roben més d'un milió de pessetes a una sueca a l'autopista A-7

Ingrid Steinberg, de 35 anys, va ser víctima, ahir a la tarda, d'un robatori a l'autopista A-7. Segons declaracions de la Sra. Steinberg, l'atracament es va produir a la sortida d'aquesta autopista en direcció a Mollet del Vallès, pels volts de les 19.30 h. Els atracadors van fer senyals a la conductora perquè s'aturés tot dient-li que se li cremava el cotxe. La víctima, espantada, es va aturar immediatament al voral de la carretera on se li van acostar els tres individus amb el pretext d'ajudar-la. De seguida varen treure uns ganivets i la van amenaçar perquè els donés tot el que portava de valor. La Sra. Steinberg va haver de donar als atracadors un milió de pessetes en efectiu i les joies que portava a l'equipatge, valorades en cinc-cents mil pessetes.

Els lladres, que conduïen un R-19 de color verd metal·litzat, eren molt joves i parlaven català. Tots tres duïen pantalons texans i caçadores de pell negra.

Direcció General de Política Lingüística. Gabinet de Didàctica

—Llenguatge jurídic. Materials d'aprenentatge. **La denúncia**—

Proposta de redacció

AL JUTJAT DE GUÀRDIA

Ingrid Steinberg, de 35 anys, de nacionalitat sueca, amb domicili a 44670 birger, Estocolm i amb passaport SV-3458,

DENUNCIO EL FET SEGÜENT:

Avui, 28 de febrer, a les 19.30 h, a la sortida de l'autopista A-7 en direcció a Mollet del Vallès, tres individus, des d'un Renault-19 de color verd metal·litzat, m'han fet senyals perquè m'aturés, tot avisant-me que se'm cremava el cotxe. L'he aturat immediatament al voral de l'autopista i mentre buscava on era el foc els tres homes s'han apropiat amb la intenció, semblava, d'ajudar-me; però en arribar al meu costat han tret uns ganivets, m'han amenaçat i m'han dit que els donés tot el que portava de valor. Els he hagut de donar un milió de pessetes (1.000.000 PTA) en efectiu i les joies que portava a l'equipatge, valorades en cinc-cents mil pessetes (500.000 PTA).

Les úniques dades que puc donar d'aquests individus són que eren molt joves; que tots duïen pantalons texans i caçadores de pell negra; que conduïen el vehicle esmentat i que s'expressaven en català.

Mollet del Vallès, 28 de febrer de 1991

(signatura)

Direcció General de Política Lingüística. Gabinet de Didàctica

qüent en la redacció de textos jurídics que sovint hi apareixen com a traduccions literals del terme en castellà (exemple: *validació/bastanteig* (cast.: «bastanteo»).

A més a més, hi ha els quatre annexos següents:

Convencions: abreviacions (abreviatures, sigles i símbols) i majúscules i minúscules.

Tractaments protocol·laris.

Recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge.

Bibliografia.

En aquestes mateixes pàgines trobareu una mostra de la unitat en què es treballa la denúncia.

els dos anys següents i cal dir que el balanç ha estat positiu. A més a més, tot i que fins ara els destinataris hagin estat sempre estudiants de dret, es preveu la possibilitat d'oferir el curs a professionals en actiu. Amb aquest objectiu, s'està fent la segona edició del curs de formació de professorat de llenguatge jurídic, per tal de disposar de personal docent suficient per poder oferir, en un futur immediat, cursos a tot el col·lectiu d'especialistes interessats a millorar el seu coneixement lingüístic.

Esperem que tant el programa del curs i l'edició definitiva del dossier de materials didàctics com la formació de professors, siguin elements que contribueixin a la normalització lingüística en l'àmbit jurídic.

Implementació del curs

El curs es va fer experimentalment a la Universitat de Barcelona i a la Universitat Autònoma de Barcelona durant l'any 1991, i es va repetir a la Universitat de Barcelona

